

Freedom from Torture

BOKUSE YA MAKAMBO

ESALELO MPO NA

KOKANGISA MINOKO:

MONIOKO MPO NA KONYATA BAWELANI

NA REPUBLIKI DEMOKRATIKA YA KONGO

Novembre 2018

LISOLO YA MONIOKWAMI MOKO

Songolo azalaki mayale na kelasi pe akendaki ko tanga na Université de Kinshasa. Kasi lolenge ya kotangela ezalaki malamumu te kuna. Ba bureaux ezalaki mingi, ba zangaki ba buku, pe ba tangisi bazalaki mingi te. Nde songolo akomaki to landa maye matali mboka pe akomaki kosololaka yango na baninga mosusu na kati ya université. Mokolo mosusu na mbula 2013, songolo na ba ninga naye ba sanganaki pona kosolola likambo etali likanisi ya mokonzi ya mboka yako zala moko ya baye na maponami ya bo konzi pona ya mbala misato. Likanisi oyo bango bazalaki boya. Kasi na nzela ya ndaku nde songolo na ba ninga naye ba telemisaki bango na baye balaki bilamba lolenge moko na ba civil. Songolo azalaki na elikia tango mosusu ezali na moto moko oyo amemaki sango epayi ya bakonzi na oyo etali lisanga na bango. Nde bato yango balobaki ete Songolo na ba ninga naye ba fingaka mokonzi ya mboka pe ba kangaki bango na mbilinga mbilinga.

Bamemaki bango na prison pe ba botoloki bango biloko nionso bazalaki na yango, elongo na mbongo na ba telephones. Ba panzaki bango pe songolo batiaki ye na esika moko ya molili nase ya mabele, esika yango ezalaki ata na ebonga te. Liboso ba pesaki ye bilei te ebongo sima ba komaki ko pesa ye kaka poto-poto ya masangu kasi mbala moko na mokolo. Azalaki na lolenge ya kosolola na bato limbanda ya prison te pe moto moko te azalaki na nzela ya ko tala ye. Ba niokolaki ye mikolo nionso. Ba bateli ya prison bazalaki koseka ye pona likanisi naye ya kotelemela mokonzi ya mboka. Bazalaki ko beta ye na kosangana nzoto na ye na makasi. Bayebisaki ye ete ako kufa. Tango nionso bazalaki ko fongolo porte ya cellule na ye songolo azalaki na bobangi ya mabe oyo elingaki kolanda.

Nasima ya mikolo, ba bateli ya prison ba kendaki na cellule ya songolo pona ko bimisa ye. Songolo akanisaki ba lingaki ko boma ye kasi ezalaki nde pona ko bimisa ye na baninga naye na prison. Ba yebisaki bango te pona nini bakangaki bango pe ba futisaki bango ata lituya moko te. Sima na yango kanda emataki songolo makasi pe azongelaki masano ya kotelemela maye matali mboka. Sima ya mikolo ba ninga naye ba kebisaki ye ete ba konzi bazalaki kolukisa ye lisusu nde songolo akimaki mboka naye Kongo pe asengaki ngunda na mboka ya Royaume-Uni. Na lisalisi ya Freedom from Torture nde songolo azali kozua libiki ya mboka ya Royaume-Uni.

“Songolo” ezali kombo to saleli pona ko bomba mobiki uta na monioko oyo akomaki poem oyo

MAKAMBO MANENE

Basi mpe mibali oyo bazali kosalela makoki na bango ya demokratia mpe ya mobeko likonzi mpo na komipesa na kobunda na misala ya politiki mpe ya makoki ma bato bazali mikolo nyonso kokangama na boloko mpe koniokwama na bakonzi ya leta na Republiki Demokratiki ya Kongo, koniokwamaka na ntina ya politiki mosika na esika wapi bitumba na mandoki ezali kobundisama.

Emonani lokola ete basalelaki bango miniokoli mingi mingi lokola etumbu mpo na misala na bango ya kobunda mpo na makoki ya politiki mpe ya bomoto, kasi mpe mpo na kopekisa bango komipesa na misala wana mikolo ya nsima.

Babundi mpo na makoki oyo bazanga lokumu to bayebani koleka balukisami mpo na koniokwama.

Bato bakangisami na nko, mpe batiami na bisika mpe ndenge oyo ebuki mibeko oyo endimama na banso.

Bakangami bakangisami mpamba to kozangaka kopesa nzela ya kozwa makoki masengelami na bisika biyebana na leta to biyebana te oyo ezali kosalama na kotosaka ata mobeko moko te.

Minioko, mpe kozwa basi to mibali na makasi, epalangana na bisika ya boloko, kozangaka kotosa bakonzi ya boloko to ndako ya boloko. Mingi koleka kati na baoyo bakangami, mibali mpe basi lokola, balali bango na makasi, mpe mbala mingi mpe na bato ya mabe nzike na mbala moko. Bazali kozwa basi to mibali na makasi kati na kozanga etumbu mpenza.

Biteni bikeseni ya bakengeli ya ekolo – lokola polisi, basoda mpe mangomba ya polisi ya nkuku – bango nde bazali koniokola bato mpe kobebisa makoki masusu ya bato uta na esika ya kokanga, mpe na bisika ya boloko ezala biyebana na leta to biyebana te.

Moto ya kofuta mabe to moyanoli azali te to bosembo mpo na babiki ezali mpe te.

Rapport oyo elobeli ezaleli ya bozangi mibeko mpe nsomo kati na Republiki Demokratiki ya Kongo. Mosika uta na likambo ya bombanda ya politiki, batambwisi to bamilita mpe baoyo bamonani lokola kotelemela bakonzi bakangisami na baboloko mpe baniokolami lokola ekomi momeseno kati na bobuki mibeko mpenza.

Moko te kati na baoyo balukisaki mpo na koniokola azalaki moto ya lokumu koleka. Bazalaki basi mpe mibali oyo bazalaki kosalela makoki na bango ya demokratia mpe baniokwamaki mpo na komipesa na misala mibatelami na mibeko.

Emonani lokola ete basalelaki monioko mingi mingi lokola etumbu mpo na misala na bango ya kobunda mpo na makoki ya politiki mpe ya moto, kasi mpe mpo na kopekisa bango kokoba kosala misala wana na mikolo ya nsima.

LOLENGE YA KOSALA

Boluki-luki na biso etali to ekakoli rapports 74 ya minganga oyo elengelamaki na Lingomba ya Freedom from Torture na katikati ya mobu 2013 mpe 2018 mpo na bai mboka Kongo oyo bakimaki na Royaume Uni.¹ Ezali bato bakangaki na baboloko mpe baniokolaki na bakonzi ya mboka mpo na misala ya sikawa to miye mimonanaki lokola ya politiki to ya makoki na bango moko to ya ndeko na bango ya libota.

Rapport yango etalaki lolenge ya bato baniokwami, lolenge mpe makambo mazingaki bokangami na bango, mpe lolenge batiamaki mpe basalelaki bango na boloko mpe minioko baniokwamaki, mpe malandi ya manso wana na nzoto mpe molimo na bango.

Rapport oyo ekomamaki na kosalaka elongo na lisanga ya Babiki oyo Bafundaki mpe Bai Kongo babiki na nzela ya molongo ya misala mpo na kopesa maloba na babiki mpe makanisi ya kosalela.

NANI AKANGAMAKI MPE ANIOKWAMAKI, MPE MPO NA NINI

- Basi 49, mibali 25;
- Mingi koleka eteni moko na misato bazalaki na mibu 25 to na nse; mitano batangamaki na mobeko lokola bana mike ntango bakangamaki;
- Mingi koleka bazalaki kofanda na engumba mokonzi ya Kongo, Kinshasa, mosika uta na bisika bingumba wapi mobulu mozalaki;
- Ndambu ya mingi koleka bakangamaki koleka mbala moko, mpe mingi koleka banyokwamaki ntango nyonso.

Banso bakangamaki mpe baniokwamaki mpo na misala na bango ya kobunda mpo na makoki ya politiki to ya moto ya bango moko mpe ya basusu. Kati na baoyo etangami bato ya mangomba ya politiki to balandi na bango, mangomba ya bapanzi nsango mpe mangomba ya pression, mpe ndenge mosusu ya mangomba ya societe civile. Eye etangi mpe molongo monene ya ndenge ya koloba ya bato nyonso na makambo lokola demokratia mpe makoki ya bato, mpe makoki ya basi.

Bato mingi bazwamaki na milulu ya kobima na balabala mpe koboya makambo mazali

¹ Rapport moko na moko ya bazuzi minganga elengelami engebene na mibeko mitiami na Buku ya Nations Unies na niina ya Anketi mpe Bansango ya Minioko mpe Misala to Bitumbu mosusu ya Motema mabe, Ezanga bomoto to ya Kokitisa lokumu ya moto (Boyokani ya Istanbul).

kosalema na nzela ya kotia demokratia mpe maponami ya mokonzi ya mboka, kotanga maye ya 2006 mpe 2011 mpe maponami bazongisaki nsima ya 2016. Ndambu bazwamaki na misala ya kobunda lokola bato to balandi ya mangomba ma politiki, mingi mingi ya UDPS (Union pour la Démocratie et le Progrès Social) mpe mangomba mosusu ya politiki mpo na pression. Mpo na boko bato, eloko moko kaka ememaki bango na bokangami mpe minioko, ndakisa kolata polo na nkombo ya lingomba ya politiki ya opposition to kokende na mitingi to kobima na balabala mbala moko.

Basusu ezali mpo na makambo kobundela makoki ya bato, kotangaka mpe makoki ya bai mboka mpe ya politiki, makoki ya bana mpe ya koyingela na bosambisi ya sembo. Basusu basungaki mangomba songolo ya bai-mboka mpe maye ya mbula-matari te, ndakisa maye malinga demokratia mpe muvema ya bai lingomba ya sivili Filimbi mpe lingomba ya babundeli ya makoki ya bato Voix des Sans Voix. Boko bazalaki kosala na basi mpe bilenge basi mpe bazalaki kobundela makambo ya makoki ya basi, mingi mingi makambo matali kozwa basi mpe kosangisa nzoto na makasi.

Bakangaki basusu ezala mpo na misala miye to miye bakanisaki misala ya ndeko moko ya libota, to mpo basambisaki bango malamumu na bakonzi ya mboka mpo bazwamaki na misala ya politiki to ya kobundela makoki ya bato.

MAKAMBO MAZINGI BOKANGAMI

Biteni bikeseni ya bakengeli ya ekolo--lokola polisi, basoda, mpe masanga ya polisi ya nkuku – bango nde batangami na misala ya kokanga bato uta na esika ya bokangami kino bisika ya boloko(ezala bisika biyebana na leta to biyebana te) mpe na misala ya koniokola bato mpe kobebisa makoki mosusu ya bato. Bilembo ya bosolo bilakisi bokangami na bisika ya nsomo ezala na bisika biyebana na Leta to bisika biyebana te eye kobukaka masengami ya RDC ya kotosa na nse ya bisalelo ndakisa Biteni ya Mibeko ya Ntina ya Bikolo Bisangana (Nations Unies) mpo na Kobatela Bato na Boloko mpe Mibeko ya Masanga ma Afrika mpo na Bosambisi ya Sembo. Yango mpe elakisi ete bazangi esalelo ya malonga ya kolanda kopesaka nzela ete minioko misalema na kozangaka moto atala mpe kozangaka etumu.

- Ndambu ya bato koleka bakangamaki na makasi, mingi mingi baoyo bakangaki uta na bandako na bango, to na koboyaka kondima makambo ya mbula-matari.
- Bango bakangisamaki na nko, na ndenge oyo ezangaki kotosa mibeko ya mike mike ya makoki ya moto.
- Zongo te, bato kotondaka na bisika mike mpe pasi ya kozwa bilei mpe mai ezalaki komonana na baboloko nyonso, kobukaka bongo mibeko mpe mabongisi nyonso ya molongo mobimba.

Lolenga ya
bisika ya
bokangami
ezali kobuka
bongo
mibeko mpe
mabongisi
nyonso ya
molongo
mobimba

Makambo mingi koleka ya kokanga bato esalemaki na Kinshasa to na bisika nzinga nzinga, atako bato zomi na moko bakangamaki na bisika sambo na bituka mosusu ya RDC. Mingi koleka eteni moko na minei bakangisamaki na boloko, mpe ndambu mosusu ekokani na bisika biyebani te na Leta, mbala mingi bandako etongama mosika, na bisika na mpembeni to ya kobombana na bisobe to na zamba. Basusu bakangisamaki na babilo ya polisi, ya basoda mpe masanga ya polisi ya nkuku. Motango ya bisika ya kokangisa bato etangami. Kati na biye, Boloko ya Makala, Polisi ya Camp Lufungula mpe Camp Kokolo, nyonso na Kinshasa.

Mingi bakangamaki mpo na ntango moke na nse ya sanza motoba mpo na boloko ya sikasikawa mpe bobele se moko wana. Ebele mingi bakimaki, mbala mingi na lisungi ya mokengeli. Bobele bato minei balobaki ete bakambi ya ndako ya boloko babikisaki bango, mpe na manso kozangaka kokebisa, kolimbola to kolanda nzela esengeli kosalema. Mingi ya baye bakimaki balobaki ete mokengeli apesaki lialisi na ye mpo ayebaki ye to amonaki ete bazali bandeko, soki te bazalaki bato ya monoko moko, mboka moko, to ete mokangano ezalaki na libota.

Mingi koleka biteni misato na minei bakimaki mboka RDC na kati ya sanza misato elandi nsima ya kobima na boloko. Bayebisaki basusu na bakengeli oyo basalisaki bango ete bakima mpe balongwa sikasikawana na mboka soki te bakoboma bango.

BILEMBO YA MINIOKO

Banso oyo babikaki 74 baniokwamaki na nzoto mpe na biteni na bango ya mobali to mwasi na maboko ya bakonzi ya ekolo Kongo na ntango ya bokangami na bango ya sikawa koleka. Kati na Nsango epesami na ndenge bazali kosala ezali na:

- kobeta na bisalelo ya ndenge na ndenge;
- kosangisa nzoto na makasi, kotanga mpe mwasi moko na mibali nzike;
- kozikisa na libende ya moto to makaya;
- monioko ya nzoto na lolenge moko, mpe kodiembika;
- kotutama makasi lokola kokata, kotiya mbeli to kosuwa;
- kotinda moto atala moi na makasi;
- kokata mpemba moke moke; mpe
- koningisa na lotiliki.

Minioko ya molimo nde mipalangani. Ndenge ya kosala oyo etangami koleka nyonso ezalaki:

- maloba mabe mpe misala ya kotiola moto;
- kokana na liwa mpe bilaka ya minioko mosusu; mpe
- kotatolisa minioko mpe liwa ya bakangami basusu.

Mingi koleka ndambu balimbolaki mpasi ya bokangami oyo ezali monioko ya nzinganzinga wapi moto azali, ndakisa kopekisa koyoka nzoto na nzela ya kotika mokangami ye moko ntango molai kokangama na molili.

MINIOKO YA KOSANGISA NZOTO MWASI NA MOBALI

Likambo oyo emonisi ete minioko ya bosangisi nzoto ezali kosalema mingi mpenza koleka. Basi mpe mibali balimboli oyo emonani lokola momeseno mopalangani mpe mosala ya mokolo nyonso ya kozwa basi to mibali na makasi na etando monene ya bisika ya boloko. Kozwa basi to mibali na makasi esalemi polele mpe na kozangaka etumbu na bato ya mabe nzike.

Basi mpe mibali ntuku motoba na mitano bafundaki minioko ya bosangisi nzoto, banso kasi mibale kati na baye balobi -- na nzela ya nzoto ya basi, na moniutu mpe/to na monoko -- ata mbala moko. Oyo elimboli 85% ya makambo manso- 94% ya basi mpe 68% ya mibali. Mingi koleka ndambu ya baoyo bazwaki na makasi balimbolaki kozwama na mibali to basi nzike mpo na moto moko. Na kotalaka mpasi ya babiki bazali na yango mpo na kofunda likambo ya bosangisi nzoto na makasi, motango ya solo ekoki kozala ya likolo koleka. Lolenge ya kobundisama mpo na kosangisa nzoto lokola soki epekisama te mpe mbala na mbala esukaki na pota ya mozindo kati na nzoto mpe na molimo.

BILEMBO YA MINIOKO

Bakutaki babiki banso kotungisamaka na bilembo ya mpasi ya milimo uta na minioko na bango, mingi kowutaka mingi mingi na minioko ya bozangisi nzoto na makasi.

Mobimba ya makambo mingi bakuti ekoki te kolimbola lisolo, mayele ya kokanga, bosangisi ya ndenge basalaki mpe bilembo bitikali ya mpasi na nzoto mpe na molimo na nsima ya ntango moke mpe ntango molai. Nzokande, bazali kolakisa ete minioko mizali kosalelama mingi mpenza mpe na nyonso kati na RDC.

BATALI MOBEKO MPAMBA NA NDENGE YA KOWANGANA TE

Mbula-matari ya Kongo Demokratiki atiki maboko na buku ya boyokani na molongo mobimba mpe na bikolo ya nzinga nzinga ya kobatela makoki ya bato ya ndenge na ndenge. Mobeko likonzi ya mboka eboyi minioko na motema moko. Atako mabongisi malamunsi maye, bopalangani ya misala ya monioko mpe kobukama ya makoki ya sivili mpe ya politiki ezali kokoba na kozangaka nzela ya kosambisa na bosembo mpo na baye baniokwami mpe kosembola mpo na basali na eteni ya bokengi ya mboka mpe bakonzi ya mbula-matari oyo bazali kotika ete bobuki mibeko oyo esalema. Na bokuse: Mbula-matari ekwei kaka mpo na kopekisa monioko te, kasi etikali nie kosalaka mpe kokanga miso na minioko. Mingi lisusu, ekwei na kozangaka kosembola mpo na babiki.

Bimekoleli mpe misala milakisami awa ezali kotungisa mingi koleka, mingi mingi ntango ekolo ezali kolengela maponi ya ntembe mpe maye mawumeli mingi mpe malakami mpo na sanza ya zomi na mibale 2018. Bato oyo bamipesa mpo na koloba makambo ya politiki bazali na likama ya kokangama na nko, koniokwama mpe na liwa longola se soki mbula matari ya RDC ebongoli ezaleli na ye mpenza.

Mbula-
matari ekwei
kaka mpo
na kopekisa
monioko te,
kasi etikali nie
kosalaka mpe
kokanga miso
na minioko

MAKANISI MPO NA KOBONGISA

Bilembo nakati ya rapport oyo ezali kolakisa ete botungisami ya makasi ezali na mboka yango wana esengeli ete mbula-matari ya Republiki Demokratiki ya Kongo elongo na bato ya bikolo nyonso mobimba ba batala likambo oyo noki noki. Makanisi na biso mpo na kobongisa ezali boye:

REPUBLIKI DEMOKRATIKA YA KONGO

Esengeli ete mokonzi ya mboka a ndima na polele monene ya makambo oyo etali minioko na ba ndenge mosusu ya botungisami, kasi mingi mingi oyo etali minioko ya bosangisi nzoto na makasi. Esengeli pe ete atinda maloba polele ete makambo oyo eko ndimama lisusu te na mboka

NA MBULA-MATARI YA REPUBLIKI DEMOKRATIKA YA KONGO

Lingomba Freedom from Torture ezali kobeleva mbula-matari ya Republiki Demokratiki ya Kongo mpo na:

1. Kosukisa sikasikawa mosala ya koniokola mpe kosala bato mabe mpe kobanda noki boluki-luki ya semba mpe sembo na makambo bafundi ya kosala bato boye, mpe kosala ete babuki mibeko mpe bato bazwami na makambo yango ya minioko basambisama.
2. Kozwa mokano ya kolongola minioko ya bosangisi nzoto na makasi na bisika nyonso na kosalaka ete basali ya makambo wana basambisama, ezala lokumu to bokonzi na bango, mpe bobateli ezala na bisika ya kokangisa bato.
3. Kosala ete bizalela ya bokangi bato etosa Mibeko miye batalelaki lisusu na 2015 ya Mibeko ya Ntina ya Bikolo Bisangana (Nations Unies) mpo na Kosalela Bato na Boloko (Mibeko ya Mandela) mpe kokanga sikasikawana bisika nyonso ya Kokangisa bato oyo biyebani na leta te.
4. Kotia mpe kopesa makoki na lisanga moko ya bana mboka mpo na kopekisa minioko mpe mabe mpe kokendeka kotala mbala na mbala bisika ya bokangami mpe kobimisa mikanda mpo na kobongisa bobateli ya bakangami, na kotalaka masengami na nse ya Boyokani na Kopona mpe Boyokani na kotelemela Monioko.
5. Kosala ete bizalela ya bokangi bato etosa Mibeko miye batalelaki lisusu na 2015 ya Mibeko ya Ntina ya Bikolo Bisangana (Nations Unies) mpo na Kosalela Bato na Boloko (Mibeko ya Mandela) mpe kobongisa bisika ya kofanda malamumu, kozwa bisika ya zongo bilongani, bilei, mai mpe lisalisi ya nkisi ya monganga. Mbula-matari asengeli mpe kopesa nzela na bantoma ya nsomi, ndakisa Comite ya Croix Rouge Internationale mpe

Bantoma ya Bikolo Bisangana mpo na Kimia na Kongo (MONUSCO), na bisika nyonso ya bokangisami, mpe biye bibatelami na biteni ya ndenge na ndenge ya basoda mpe polisi ya mayele mpe ya bonkuku.

6. Kokanga sikasikawa bisika ya bokangami biyebana te, engebene na mokano ya Mokonzi Kabila ya 2006 (tala lokasa 38). Kosalela bisika ya ndenge wana esengeli kopekisama mpe bato bakaniseli kosalela bisika yango asengeli kolukisama mpe kosambisama.
7. Kondima Eteni ya Nations Unies etali Kopekisa Minioko baya kotala baboloko noki lokola ekoki kosalema mpe kotia mabongisi manso mpo ya kobongisa bizalela ya bato na boloko mpe makanisi manso bopekisi ya monioko na RDC.
8. Kopesa nzela na bonsomi ya maloba na bana mboka banso mpe bosangani na bango kati na kimia na kopekisaka mobulu mpe kokanga bato bazali kotelemela mbula-matari na nko, na kotalaka masengami na nse ya Boyokani ya Molongo mobimba matali Makoki ya Basivili mpe Bai politiki mpe na kotalaka Mobembo Likonzi ya 2005.
9. Kosala ete baniokola to basala mwana moko mabe te na kotalaka masengami matiami o nse ya Boyokani ya NU etali Makoki ya Mwana mpe Buku ya mibeko ya Afrika etali Makoki mpe Bolamu ya Bana mike.

NAMOKILI MOBIMBA

Lisanga ya Freedom from Torture ebengi bato ya molongo mobimba mpo na:

1. kotinda liyebisi ya makasi na Mbula-matari ya RDC ete lolenge nyonso ya monioko to kosalela mabe na eleko liboso, na ntango to nsima ya maponami ya sanza ya zomi na mibale ya mobu 2018 ekondimama te mpe bakotelemela yango na maloba ya makasi manso lokola ekoki kolobama.
2. kosala ete mitungisi nyonso na ntina ya mbeba na makoki ya bato, mpe lokola minioko, ekobima na masolo manso ya ekolo moko na mosusu mpe ya Bikolo Bisangana ya mokili mobimba matali makoki ya bato na Mbula-matari ya RDC mpe kolendisa yango kokokisa masengami na ye na nse ya mibeko ya makoki ya bato molongo mobimba mpe Mobeko likonzi ya 2005.
3. Kosukisa sikasikawana bozongi na makasi ya bai mboka ya RDC na boyokani na masengami ya bikolo ya molongo mobimba ya kopekisa bobengani ya Bai mboka (bozongisi te).
4. Kosala ete bakoba kotalela malamumu banani bazali kobuka mibeko ya makoki ya bato na RDC, mpe mosika na bisika ya boweli to bitumba, na nzela ya NU mpe bisaleli ya bikolo ya nzinganzinga mpe bantoma baye bazali kolukaluka misala ya mabe.
5. Bikolo bapesi misolo mpo na kosunga makanisi ya kobongisa misala ya bosambisi mpe eteni ya misala ya bokengi basengeli kobakisa kotindika na RDC ete batia mabongisi ya kopekisa minioko na esika ya liboso. Kati na maye totangi:

- (a) kosenga na lombonga ete batosa masengami ya ekolo na nse ya Boyokani na Kopona mpo na kotelemela Minioko mpo na kotia mosala ya kotala malamumu bisika ya kokanga bato na mboka mpe na molongo mobimba; mpe masengami na bango ya kopesa barapports na Boyokani ya NU na koboyoka Minioko; mpe
- (b) kolangaka Rapporteur Special ya NU oyo atali Minioko mpe makambo mosusu ya Nko, Ezanga Bomoto to ya Kokitisa mpe Bopesi etumbu mabe, mpe Lisanga ya NU etali Kokanga bato na Nko ayaka mabala na mbala kotala makoki mana.

Bantoma ya botali maponi mpo na maponami ya Sanza ya zomi na mibale ya mobu 2018 basengeli:

1. Kotelemela mpe kokweisa polele minioko mpe misala ya mabe oyo bakoyebisa na ntango ya maponami oyo ezali koya.
2. Kosala ete mpo na esakoli nyonso ya monioko mpe bosaleli bato mabe anketi esalema noki nyonso mpe na mozindo mpe bilembo bitiamu na banso mbula-matari ya RDC mpe bantoma ya kotala maponami.
3. Bonsenga mpo na koyingela na bisika ya bokangisi bato na ntango ya misala ya kotala ya bantoma mpe bisika biye biyangelami na basali ya bokengi na bonkuku.

MBULA-MATARI YA ROYAUME UNI

Kobakisa na oyo elobami awa likolo:

1. Ministele ya Interieur asengeli kokoma bilembo nyonso ya bosolo bitiami na rapport oyo mpe kozongisa mibeko ya Ekolo sika mpe kokoma ya nsango mpo na komonisa misala ya minioko mpe kosala mabe na bato na basali ya bokengi na bato bakabisi bazali bambana na politiki, mpe bizalela na bango na boloko.
2. Mikano ya Ministele ya Interieur na basengi ngunda uta na babiki ya minioka uta na RDC, mpe bikolo mosusu, misengeli komonisa bilembo ya bosolo biye na kati ya rapport oyo biye bitali mpasi ya bizaleli mpe ya nzoto oyo eyaka nsima ya monioko.
3. Ministele ya Affaire Etrangere mpe Bilu ya Commonwealth basengeli kosala ete makanisi ya kopekisa mobulu ya kosangisa nzoto na makasi eyeba mosala ya bowelani ntango ya kozongisa mobulu ya kosangisa nzoto na makasi mpe ndenge mosusu ya minioko libanda ya "esika ya bitumba" na RDC mpe koyeba ete makanisi bakozwa masuka kaka na bisika ya bitumba te.

MAKANISI MPO NA KOBONGISA

Makanisi malandi awa ezali bokuse ya nini babiki uta na minioko bayebisi Freedom from Torture oyo bandimi esengeli kosalema mpo na kopekisa minioko.

NA BATO YA BIKOLO NYONSO MOBIMBA:

- Komatisa mbamba na Mbula-matari ya RDC mpo na kotia nsuka na minioko.
- Komatisa mbamba na Mbula-matari ya RDC mpo na kosala ete maponami malengelami mpo na sanza ya zomi na mibale 2018 ezala sembo, polele mpe nsomi na kozangaka mobulu.
- Kolendisa misala ya lisanga ya bikolo ya mokili mobimba mpe ya bai mboka oyo bazali koluka boyanoli na bobuki mibeko ya makoki ya bato, mpe minioko.
- Kosala ete kopesa lisungi ya misolo na Mbula-matari ya RDC mpo na kobongisa eteni ya basali ya bokengi ezali kondima mbeba basali na mibeko ya makoki ya bato mpe esengeli kokamba misolo yango malamumu.

NA BIKOLO BISANGANA:

- Bozala polele koleka mpe bayanoli ya mosala ya NU na RDC mpe boyebisa yango solo mpenza na Bana ya mboka ya RDC.
- Koyeba ete misala ya NU mpe makambo ya boluki-luka ya bantoma ekoba kofandisa bobuki ya makoki ya bato bipai nyonso na RDC, mpe bituka libanda ya bisika ya bitumba.

NA BAPANZI NSANGO YA MOLONGO MOBIMBA:

- Bosala makasi koleka na kolakisaka kobukama ya mibeko ya makoki mpe mabe kokobaka na RDC.

NA MBULA-MATARI YA RDC:

- Bosala ete bato na boloko mpe bisika ya kokangisa bato eyeba kofungwama na balobeli mpe nkisi ya monganga.
- Bobongisa bisika ya boloko mpe ya kokangisa bato.
- Mema na bazuzi ya bosembo basali nyonso ya misala ya kozwa basi/mibali na makasi mpe baye ya minioko, mpe senga baye bazali bakonzi likolo bayanola mpo na mabe na bango.
- Sala ete polisi mpe basoda bazwa mateya na lolenge boni bakoki kosalela bato na mayele ya moala mpe bayeba polele mosala na bango.
- Kotisa mosala ya kobongisa misala mibebisami mpe bato bazokisami na pole ya mibu mingi ya bitumba mpe ya minioko; bato basengeli kosalisa na kotiaka nsuka na mobulu kozongaka se kozonga.
- Sala ete misala ya maponami ezala polele mpe elakisa bonsenga ya bai politiki basengi koponama, mangomba ya politiki mpe masanga ya basivili mpo ete maponami endimama. Maponami esengeli mpe kozala nsomi kozangaka mobulu.

“Tosengi basukisa minioko. Tosengi makoki ya bato matosama. Tosengi bomoi malamumu. Mpe kimia. Totondi bino.”

Mobiki uta na monioko ya Kongo

Freedom from Torture

ESALELO MPO NA KOKANGISA MINOKO:

MONIOKO MPO NA KONYATA BAWELANI NA
REPUBLIKI DEMOKRATIKA YA KONGO

FREEDOM FROM TORTURE (NSOMI UTA NA MINIOKO)

Lingomba Freedom from Torture ezali lingomba ya babateli makoki bobele moko oyo ezwami na Royaume Uni oyo emipesi na kosalisa mpe kozongisa bato babikisami na minioko na nzela. Tozali kopesa lisalisi na Angleterre mpe Ecosse nyonso mobimba na penepene na babiki 1,000 na mbula moko, na kati totangi lisalisi ya kobongisa bizaleli mpe kosalisa nzoto ezokisami, mikanda mitali baminganga ya bobomi, toli ya basali mibeko mpe baluki bolamu mpe miango ya bwania.

Tozali moko ya bandako ya lisalisi monene koleka nyonso na mokili, mpe kobanda kotiana na biso na 1985, babiki koleka 60,000 ya minioko oyo basi ba tinda bango epayi na biso kaka. Bazali kosalela rapports ya minganga basalisi ya minioko oyo elengelemaki na banganga mayele ba biso lokola bilembo ya bosolo na bonsenga mpo na bobateli na mokili mobimba, mpe ekomi liziba wapi baluki nyonso ya bosolo bazali kosala barapports lokola oyo, oyo ntina ezali mpo ete bikolo biyanola makambo ya minioko.

Na nzela ya Manaka ya Boyanoli Minioko na biso tosalaka mpo na kobimisa minioko polele mpo na kosunga bokasi mpo na kobatela, kosunga masambisi mpe kosala ete babiki ya minioko basalisama na bikolo ya molongo mobimba. Mosala oyo eesimbami na lolaka ya babiki mpe bato ya mayele.

Tozali lingomba ya makoki ya bato bobele moko oyo ezali kosalela bilembo ya bosolo na misala nionso uta na banganga mayele ya kati na biso moko, mpe babiki na minioko baye tozali kosala na bango, mpo na ntina ya mokili ezanga minioko.

LISANGA YA BABIKI MPO NA KOBELELA

Babiki Bobelela (Survivors Speak OUT to SSO) ezali lisanga bobele moko ya babundi na Royaume Uni oyo etiami liboso mpe oyo emipesi mpo na kubundisa minioko mpe mpasi yango ezali kotika. Lokola etiami na mpe mpo na babiki ya minioko, SSO ezali kosalela mayele liboso na nionso mpo na kolobela bakonzi na ntina ya makoki ya babiki. Lisanga yango esungami mpe esalisami na Freedom from Torture mpe lisanga mobimba ya bato na yango ezali ba clients ya kala ya lingomba Freedom from Torture.

Mpo na kozua ya kotanga mingi na ntina ya Freedom from Torture mpe lisanga ya Babiki Bobelela (Survivors Speak OUT network) tosenge okende na www.freedomfromtorture.org

Landa mpe biso na Twitter @FreefromTorture mpe na @SSOonline

To yaka kokuta biso na Facebook <https://www.facebook.com/FreedomfromTorture>

Freedom from Torture

111 Isledon Road, London, N7 7JW.

Tel: 020 7697 7777, Fax: 020 7697 7799

Soki olingi koyeba mingi na oyo etali mokanda oyo tanga na:
www.freedomfromtorture.org/DRC

Registered charity: England 1000340, Scotland SC039632. Office of the
Immigration Services Commissioner registration number: N201600022.